

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана
Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра біології та екології

Силабус
навчальної дисципліни
«ООК 18 Зоологія»

1. Загальна інформація про курс

Назва курсу, мова викладання	ООК 16 ЗООЛОГІЯ Мова викладання – українська.
Викладачі	Матвеев Микола Дмитрович, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри біології та екології.
Профайл викладача	https://biolog.kpnu.edu.ua/sklad-kafedry/matvieiev-m-d-foto/
E-mail	matveev@kpnu.edu.ua
Консультації	М.Д.Матвеев: понеділок 15.00–16.00 середа 15.00–16.00 Місце проведення консультацій – 25а аудиторія (корпус №2), платформа MOODLE.

2. Анотація до курсу

Навчальна дисципліна удосконалює компетентність здобувача вищої освіти розуміти та вміти пояснити будову, функції, життєдіяльність, розмноження, класифікацію, походження, поширення, використання живих організмів і систем усіх рівнів організації.

3. Мета і цілі курсу

Мета навчальної дисципліни – розкриття особливостей будови та процесів життєдіяльності, поширення, екологічних умов та способу життя тварин, різноманітності, походженні та шляхів еволюції тваринного світу.

Завдання: визначити місце зоології в системі біологічних наук, показати дисциплінарну структуру науки зоології; познайомити з методи та провідними методиками вивчення тваринного світу; розкрити причинно-наслідкові зв'язки різноманітності тваринного світу, характер та закономірності поширення тварин на земній кулі; познайомити з анатомо-морфологічною та функціональною характеристиками тварин різних таксономічних груп; розкрити основні принципи зоологічної систематики та познайомити з сучасною системою царства Тварини; познайомити з представниками фауни рідного краю та України; довести необхідність охорони тваринного світу та познайомити з рідкісними видами тварин фауни України; використовувати набуті знання у справі охорони тваринного світу; розкрити практичне значення груп тварин біосфери та життя людини; показати взаємозв'язок тваринного світу з навколишнім середовищем; навчити користуватися збільшувальними приладами, працювати з науковою і науково-популярною літературою.

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі середньої освіти або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій і методів біології, географії, наук про здоров'я, освітніх наук, і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності:

ЗК 09	Здатність до пошуку, обробки та критичного аналізу інформації з різних джерел.
ЗК 10	Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.
ЗК 11	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК 01	Здатність оперувати біологічними поняттями, законами, концепціями, вченнями і теоріями біології для пояснення та розвитку у здобувачів освіти розуміння цілісності та взаємозалежності живих систем і організмів.
СК 02	Здатність розкривати загальну структуру біологічної науки, наук про здоров'я, сутність біологічних явищ, процесів і технологій та розв'язувати біологічні задачі.
СК 03	Здатність характеризувати досягнення біологічної науки та її роль у житті суспільства для збереження біорізноманіття.
СК 04	Здатність розуміти та вміти пояснити будову, функції, життєдіяльність, розмноження, класифікацію, походження, поширення, використання живих організмів і систем усіх рівнів організації.
СК 11	Здатність розуміти основи цілісної природничо-наукової картини світу через міжпредметні зв'язки.
СК 12	Здатність здійснювати безпечні біологічні дослідження в лабораторії та природних умовах, інтерпретувати результати досліджень.
СК 13	Здатність до комплексного планування, організації та здійснення навчальних проєктів, підготовки аналітичної звітної документації, презентацій.

4. Формат курсу

Стандартний курс (очний, заочний). Можливе застосування об'єктно-модульного динамічного середовища навчання Moodle та проведення відеоконференцій.

5. Результати навчання

ПРН 05	Володіти біологічною термінологією, номенклатурою, вільно оперувати нею.
ПРН 06	Знати та розуміти основні концепції, теорії та загальну структуру біологічної науки, основні етапи її розвитку.
ПРН 07	Знати будову та основні функціональні особливості підтримання життєдіяльності живих організмів, сутність біологічних явищ, процесів.
ПРН 08	Знати сучасну систему живих організмів, методологію систематики, теоретичні засади біогеографії.
ПРН 11	Знати роль живих організмів та біологічних систем різного рівня організації у житті суспільства, їх використання, охорону, відтворення.
ПРН 13	Виконувати експериментальні польові та лабораторні дослідження з біології, інтерпретувати результати досліджень.

6. Обсяг і ознаки курсу

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік навчання	1-й – 2-й	1-й – 2-й
Семестр вивчення	1-й – 3-й	2-й – 3-й
Кількість кредитів ЄКТС	8	8
Загальний обсяг годин	240	240
Кількість годин навчальних занять	120	30
Лекційні заняття	60	16
Лабораторні заняття	60	14
Самостійна та індивідуальна робота	120	210
Форма підсумкового контролю	екзамен	екзамен

7. Пререквізити курсу

Дисципліни-пререквізити: цитологія та гістологія з основами ембріології.

8. Технічне й програмне забезпечення, обладнання

Вивчення курсу потребує спеціального матеріально-технічного (лабораторне обладнання, вологі препарати, мікропрепарати, мікроскопи, бінокуляри, лупи, опудала, черепа та скелети тварин, визначники, довідники, таблиці та ін.) та/або інформаційного забезпечення (використання мультимедійного проектора й ноутбука / персонального комп'ютера для створення презентацій у форматі MS Power Point або інших). Передбачається застосування об'єктно-модульного динамічного середовища навчання MOODLE.

9. Політика курсу

Відвідування занять. Очікується, що здобувачі вищої освіти відвідуватимуть лекційні та лабораторні заняття. Під час відвідування всіх видів занять і консультацій очікується дотримання Правил внутрішнього розпорядку Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (<https://drive.google.com/file/d/1kXGZVxEIcG0Cmy33EvqF2c2E7hGHUrT8/view>) та етичних норм поведінки.

Очікується, що здобувачі вищої освіти дотримуватимуться термінів виконання усіх видів робіт, передбачених навчальною дисципліною. За несвоєчасно подані роботи / завдання (з порушенням визначених термінів) знижуватимуться бали.

Якщо здобувачі вищої освіти не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив бали «0», «1», «2», «3», отримані на навчальних заняттях, виконав завдання модульної контрольної роботи (МКР) або самостійної роботи менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Пропущені заняття здобувачі вищої освіти має відпрацювати. За відпрацьовані лекційні заняття оцінки не ставляться, за лабораторні заняття нараховуються бали середнього («4», «5», «6»), достатнього («7», «8», «9») та високого («10», «11», «12») рівнів.

Очікується, що здобувачі вищої освіти поступово відпрацьовуватимуть пропущені заняття й завершать цей процес вчасно (до останнього лабораторного заняття з дисципліни). Відпрацювання лекційного заняття передбачає знання здобувачем вищої освіти питань плану та основних понять лекції. Відпрацювання пропущеного лабораторного заняття передбачає опанування теоретичних питань плану заняття й виконання запланованих завдань лабораторної роботи.

Очікується, що здобувачі вищої освіти не будуть запізнюватися на заняття, а мобільні телефони під час занять використовуватимуть лише з освітньою метою.

Академічна доброчесність. Дотримання академічної доброчесності регулюється Кодексом академічної доброчесності Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (<https://drive.google.com/file/d/1LIOReajanExMEnG2DvgdaFNACYWU00UL/view>) та Положенням про дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (https://drive.google.com/file/d/0B_EBvdN4dQSIMUozdmc2Ti0xY3MzMS1hbjlXLVVQSDZmNjU4/view?resourcekey=0-WAE6ceQZqhHelYoJoPZ3Kg).

Очікується, що роботи здобувачів вищої освіти будуть їх оригінальними міркуваннями. Відсутність покликань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших здобувачів вищої освіти становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Списування під час контрольних робіт та екзамену заборонені (зокрема, з використанням мобільних пристроїв). Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача вищої освіти та фактів списування є підставою для її незарахування викладачем (незалежно від масштабів плагіату чи обману).

Література. Для пошуку рекомендованої літератури здобувачі вищої освіти можуть послуговуватися бібліотекою університету, кафедри біології та методики її викладання та

інтернетними ресурсами. Здобувачі вищої освіти заохочуються до використання літератури, якої немає з-поміж рекомендованої.

Комунікування з викладачем. Спілкування з викладачами здійснюється під час лекційних і лабораторних занять (участь у бесідах, дискусіях, відповіді на питання тощо). Очікується, що здобувачі вищої освіти будуть задавати викладачам запитання, цікавитися додатковими відомостями й сучасними науковими знаннями з навчальної дисципліни.

Викладачі щотижня проводять консультації.

10. Схема курсу Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	разом	у тому числі					
		лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. Безхребетні тварини							
Тема 1.1. Вступ. Зоологія – наука про тварин	8	2	-	-	2	4	-
Тема 1.2. Характеристика твариноподібних найпростіших	16	4	-	-	4	8	-
Тема 1.3. Царство Тварини, підцарство Багатоклітинні. Характеристика та різноманітність типів Пластиночисті, Губки, Реброплави, Кнідарії.	16	4	-	-	4	8	-
Тема 1.4. Розділ Білатеральні, підрозділ Первиннороті. Надтип Платизої. Характеристика та різноманітність типу Плоскі черви. Типи Коловертки, Скреблянки.	8	2	-	-	2	4	-
Тема 1.5. Надтип Лофотрохозої. Характеристика та різноманітність типів Немертини, Кільчасті черви.	8	2	-	-	2	4	-
Тема 1.6. Характеристика та різноманітність типу Молюски.	16	4	-	-	4	8	-
Тема 1.7. Надтип Екдизозої. Характеристика та різноманітність типів Нематоди, Волосатики.	8	2	-	-	2	4	-
Тема 1.8. Характеристика типу Членистоногі. Характеристика підтипу Трилобітоподібні.	8	2	-	-	2	4	-
Тема 1.9. Характеристика та різноманітність підтипу Ракоподібні.	8	2	-	-	2	4	-
Тема 1.10. Характеристика та різноманітність підтипу Трахейнодишні.	16	4	-	-	4	8	-
Тема 1.11. Характеристика та різноманітність підтипу Хеліцерові.	8	2	-	-	2	4	-
Разом за змістовим модулем 1	120	30	-	-	30	60	-

Змістовий модуль 2. Членистоногі, безхребетні вториннороті, нижчі хордові							
Тема 2.1. Підрозділ Вториннороті. Характеристика та різноманітність вторинноротих тварин. Типи Голкошкірі та Напівхордові.	8	2	-	-	2	4	-
Тема 2.2. Тип Хордові Chordata. Підтипи Безчерепні та Личинкохордові. Клас Круглороті.	8	2	-	-	2	4	-
Тема 2.3. Надклас Риби. Характеристика та різноманітність класу Хрящові риби.	18	4	-	-	4	8	-
Тема 2.4. Характеристика та різноманітність класу Променепері риби.	18	4	-	-	4	10	-
Тема 2.5. Характеристика та різноманітність класу Лопатепері.	8	4	-	-	2	4	-
Разом за змістовим модулем 2	60	16	-	-	14	30	-
Змістовий модуль 3. Чотириногі хордові тварини							
Тема 3.1. Надклас Чотириногі. Характеристика та різноманітність класу Земноводні.	15	2	-	-	4	7	-
Тема 3.2. Анамнії та амніоти. Характеристика та різноманітність класу Плазуни.	15	4	-	-	4	7	-
Тема 3.3. Характеристика та різноманітність класу Птахи.	15	4	-	-	4	8	-
Тема 3.4. Характеристика та різноманітність класу Ссавці.	15	4	-	-	4	8	-
Разом за змістовим модулем 3	60	14	-	-	16	30	-
Разом годин	240	60	-	-	60	120	-

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	разом	у тому числі					
		лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. Зоологія							
Тема 1.1. Вступ. Зоологія – наука про тварин. Характеристика твариноподібних найпростіших. Типи Пластинчасті, Губки, Реброплави, Кнідарії.	30	2	-	-	2	26	-
Тема 1.2. Типи Плоскі черви, Коловертки, Скреблянки, Немертини, Кільчасті черви, Молюски, Нематоди, Волосатики.	30	2	-	-		28	-
Тема 1.3. Характеристика та різноманітність типу Членистоногі, підтипів Ракоподібні, Трилобітоподібні, Трахейнодишні та Хеліцерові. Типи Голкошкірі та Напівхордові.	30	2	-	-	2	26	-

Тема 1.4. Тип Хордові. Підтипи Личинковохордові, Безчерепні та Хребетні або Черепні. Класи Круглороти, Хрящові риби,	30	2	-	-	2	26	-
Тема 1.5. Класи Променепері риби, Лопатепері	30	2	-	-	2	26	-
Тема 1.6. Надклас Чотириногі. Характеристика та різноманітність класів Земноводні, Плазуни	30	2	-	-	2	26	-
Тема 1.7. Характеристика та різноманітність класу Птахи.	30	2	-	-	2	26	-
Тема 1.8. Характеристика та різноманітність класу Ссавці.	30	2	-	-	2	26	-
Разом за змістовим модулем 1	240	16	-	-	14	210	-
Разом годин	240	16	-	-	14	210	-

11. Система оцінювання та вимоги

Форми поточного та підсумкового контролю і розподіл балів за змістовими модулями 1, 2, 3 денної форми навчання:

Поточний і модульний контроль (60 балів)									Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1 (22 бали)			Змістовий модуль 2 (22 бали)			Змістовий модуль 3 (16 балів)			40 балів	100
Поточний контроль	МКР	Самостій на робота	Поточний контроль	МКР	Самостій на робота	Поточний контроль	МКР	Самостій на робота		
10 балів	8 балів	4 бали	10 балів	8 балів	4 бали	8 балів	6 балів	2 бали		

Форми поточного та підсумкового контролю і розподіл балів за змістовим модулем 1 заочної форми навчання:

Поточний і модульний контроль (60 балів)			Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1 (60 балів)			40 балів	100
Поточний контроль	МКР	Самостійна робота		
30 балів	20 балів	10 балів		

Поточний контроль

Максимальний бал оцінки поточної успішності здобувачі вищої освіти на навчальних заняттях – 12 (https://drive.google.com/file/d/1aD_jeL-jGRbDWAegkQ58tdMxxbqQKuff/view).

Здобувачу вищої освіти, який не виконав поточних домашніх завдань, не підготувався до навчальних занять, в журнал обліку роботи академічної групи ставиться 0 балів.

Здобувач вищої освіти, знання, уміння і навички якого на навчальних заняттях за 12-бальною шкалою оцінено від 1 до 3 балів, вважається таким, що недостатньо підготувався до цих занять і має академічну заборгованість за результатами поточного контролю. Поточну заборгованість, пов'язану з невідповідністю або недостатньою підготовленістю до навчальних занять, здобувач вищої освіти повинен ліквідувати. За ліквідацію поточної заборгованості нараховуються бали середнього («4», «5», «6»), достатнього («7», «8», «9») та високого («10», «11», «12») рівнів.

Критерії оцінювання знань, умінь, навичок студентів на навчальних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, мовних фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	2	Здобувач вищої освіти не достатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні»; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Здобувач вищої освіти намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі закономірності; робить спроби виконання вправ і завдань репродуктивного характеру; за допомогою викладача виконує прості вправи за готовим алгоритмом.
Середній (репродуктивний)	4	Здобувач вищої освіти володіє початковими знаннями, здатний виконати вправи і завдання за зразком; орієнтується в термінах, поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Здобувач вищої освіти розуміє суть навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; виконує прості вправи і завдання за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними та непослідовними.
	6	Здобувач вищої освіти розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати математично-статистичні закономірності, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час виконання вправ і завдань за алгоритмом, послуговуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Здобувач вищої освіти правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими поняттями, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; складати таблиці, схеми.
	8	Знання здобувача вищої освіти досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
	9	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить біологічні поняття, категорії; формулює правила; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.

Високий (творчо-професійний)	10	Здобувач вищої освіти володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати особливості функціонування тварин; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні здобутки зоологічних наук; самостійно визначає мету власної діяльності; виконує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні процеси життєдіяльності тварин.
	11	Здобувач вищої освіти володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні закономірності функціонування міських зооценозів.
	12	Здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні ситуації та завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й схильності; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.

Самостійна робота

Перевірку питань й завдань самостійної роботи, які здобувачі вищої освіти готують на лабораторні заняття, здійснює викладач, який їх проводить. Їх оцінювання є складником загальної оцінки, що виставляється здобувачу вищої освіти на лабораторному занятті.

Контроль за іншими видами самостійної роботи здійснює лектор на консультаціях.

До того ж, самостійна робота передбачає опрацювання матеріалу лекційних занять, попередню підготовку до лабораторних занять; виконання завдань і вправ в позааудиторний час; підготовку до обговорення окремих теоретико-практичних тем; самостійне вивчення окремих теоретичних тем курсу; підготовка до написання модульної контрольної роботи; відвідування консультацій (згідно з графіком консультацій кафедри).

Здобувачі вищої освіти, які за виконання завдань самостійної роботи отримали рейтинговий бал менший 60% від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися на звіт за виконання самостійної роботи на консультації, або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Розподіл балів за виконання самостійної роботи за змістовими модулями 1, 2:

Самостійна робота				Сума
Змістові модулі 1 і 2 (по 4 бали)				по 4 бали
Завдання 1 і 5	Завдання 2 і 6	Завдання 3 і 7	Завдання 4 і 8	
по 1 балу	по 1 балу	по 1 балу	по 1 балу	

Розподіл балів за виконання самостійної роботи за змістовим модулем 3:

Самостійна робота				Сума
Змістовий модуль 3 (2 бали)				2 бали
Завдання 9	Завдання 10	Завдання 11	Завдання 12	
0,5 бали	0,5 бали	0,5 бали	0,5 бали	

Самостійна робота ЗМ I заочної форми навчання

Здобувачі вищої освіти виконують завдань самостійної роботи за методичними рекомендаціями та завданнями для самостійної роботи. Змістовий модуль 1 має 10 завдань, кожне з яких максимально оцінюється 1 балом.

Модульна контрольна робота

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються всі здобувачі вищої освіти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати. Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Здобувачі вищої освіти, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для її виконання або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Підсумковий рейтинг з кредитного модуля (дисципліни)

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100 і більше	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	
60-66	E (достатньо)	задовільно
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)	

Перескладання рейтингових оцінок (від 60 і більше балів) з метою їх підвищення дозволяється лише у виняткових випадках за погодженням з деканом факультету та з дозволу ректора університету.

Рейтингова оцінка у балах знань, умінь і навичок здобувача вищої освіти на навчальних заняттях з навчального (змістового) модуля обчислюється після проведення цих занять та ліквідації поточної заборгованості, пов'язаної з пропусками занять, непідготовленістю або недостатньою підготовленістю до них.

12. Література:

• основна:

1. Зоологія хордових : підручник : [для студ. вищ. навч. закл.] / [Й. В. Царик, І. С. Хамар, І.В.Дикий та ін.]; за ред. проф. Й. В. Царика. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – 356 с. <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%A6%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BA.pdf>
2. Зоологія хордових: навчальний посібник / [Укладачі: Захаренко М.О., Митяй І.С., Курбатова І.М., Дегтяренко О.В]. – К. : вид-во ТОВ «АГРАР МЕДІА ГРУП», 2015. – 380 с. <https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u104/%D0%97%D0%9E%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%20%D0%A5%D0%9E%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%A5.pdf>
3. Марисова І. В. Зоологія хордових : навч. посіб. / І. В. Марисова, Л. П. Кузьменко, Р. П. Власенко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – 208 с. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/33031/1/Zoo-maket2016.pdf>
4. Зоології безхребетних: навчально-методичний посібник / укл.: О. Ю. Мухіна, О. В. Антоненко. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. – 148 с. <https://dSPACE.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b383e74c-a9c5-4b0d-b042-551317e234f1/content>
5. Зоологія безхребетних: Методичні рекомендації / Укладачі Бусленко Л. В., Іванців В. В. – Луцьк, 2020. – 86 с. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/18442/1/zoo_bezhr.pdf

6. Согур Л.М. Зоологія. Курс лекцій / Л.М. Согур. – К. : Фітоцентр, 2004. – 308 с.
7. Щербак Г.Й. Зоологія безхребетних : підручник / Г.Й.Щербак, Д.Б.Царичкова; за ред. В.В.Серебрякова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 640 с. – Режим доступу : file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/shcherbak_gi_tsarichkova_db_zoolog_ii_a_bezkhrebetnikh.pdf
8. Kardong, Kenneth V. Vertebrates: comparative anatomy, function, evolution / Eighth edition. - New York: McGraw-Hill, 2019. - 2247 p. – Режим доступу: https://batrachos.com/sites/default/files/pictures/Books/Kardong_2019_Vertebrates%20comparative%20anatomy,%20function,%20evolution.pdf
9. Hickman C.P. et al. Integrated Principles of Zoology. McGraw-Hill Education, 2020. — 930 p. – Режим доступу: <https://content.schoolinsites.com/api/documents/a622d099c254413d9f2b81204f1d0de3.pdf>

додаткова:

1. Гвоздак А.А. Методичні вказівки для виконання лабораторних робіт з курсу «Зоологія хордових тварин» (анамнії) для студентів II курсу стаціонарного та III курсу заочного відділень біологічного факультету УжДУ / А.А. Гвоздак, Крочко Ю.І. – Ужгород, 1996. – 50 с.
2. Зоологія хребетних : Навчальний посібник / [Царик Й.В., Леснік В.В., Яворський І.П., Горбань І.М., Сребродольська Є.Б.] – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 224 с. https://nubip.edu.ua/sites/default/files/zoologiya_chastina_2_vbr.pdf
3. Ільєнко М.М. Теріологія [Текст] : посібник для студентів біологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Ільєнко М.М. – К. : Фітосоціоцентр, 2003. – 166 с.
4. Кваша В.І. Зоологія безхребетних. Лабораторний практикум : Посібник для студентів біологічних спеціальностей вищих навчальних закладів II-IV рівнів акредитації / В.І. Кваша, Б.Р. Пилявський, С.С. Подобівський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 144 с.
5. Методичні вказівки до практичних робіт з іхтіології для студентів спеціальності 091 Біологія / М.О.Тарасенко, М.Д.Матвєєв. – Кам'янець-Подільський : ТОВ "Рута", 2019. – 48 с.
6. Матвійчук О.А. Методичні рекомендації для проведення лабораторних робіт з зоології хребетних / О.А. Матвійчук, Л.О. Нікітченко. – Вінниця, 2017. – 137 с. <https://docplayer.net/200914398-O-a-matviychuk-l-o-nikitchenko-metodichni-rekomendaciyi-dlya-provedennya-laboratornih-robit-z-zoologiyi-hrebetnih.html>
7. Матвійчук О.А. Методичні рекомендації для виконання лабораторних робіт з зоології безхребетних / О.А. Матвійчук, Н.Д. Матвійчук. – Вінниця, 2017. – 96 с. : http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/847/Matviichuk_OA_Metodichni_rekomendacii_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. Мовчан Ю.В. Риби України (таксономія, номенклатура, зауваження) / Ю.В. Мовчан. – *Збірник праць Зоологічного музею. – 2008-2009, № 40. – С. 47-89.*
9. Олексієнко В.Р. Надклас Риби – Pisces [Текст] : конспект лекцій для студентів біологічного факультету / Олексієнко В.Р. – К. : Український фітосоціологічний центр, 2003. – 88 с.
10. Птахи фауни України : польовий визначник / Г.В. Фесенко, А.А. Бокотей. – К., 2002. – 416 с.
11. Робочий зошит для лабораторних робіт із зоології (Частина I. Безхребетні) для студентів біологічних спеціальностей / уклад.: Тарасенко М.О., Матвєєв М.Д. – Кам'янець-Подільський : Вид-во «Рута», 2017. – 188 с.
12. Робочий зошит для лабораторних робіт із зоології хребетних для студентів біологічних спеціальностей / уклад.: Тарасенко М.О., Матвєєв М.Д. – Кам'янець-Подільський : Вид-во «Рута», 2017. – 154 с.

13. Ссавці України під охороною Бернської конвенції / За редакцією І. В. Загороднюка. Київ, 1999. – 222 с. – (Праці Теріологічної Школи, Вип. 2). – Режим доступу: <http://kazhan.org.ua/ukr/library/bern.htm>
14. Фауна України: охоронні категорії : Довідник / О. Годлевська, І. Парнікоза, В. Різун, Г.Фесенко, Ю. Куцоконь, І. Загороднюк, М. Шевченко, Д. Іноземцева; ред. О. Годлевська, Г.Фесенко. — Видання друге, перероблене та доповнене. — Київ, 2010. — 80 с.
15. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова — К. : Глобалконсалтинг, 2009.– 600 с.
16. Щербак Г.Й. Зоологія безхребетних : Підручник : У 3 кн. / Г.Й. Щербак, Д.Б. Царичкова, Ю.Г. Вервес. — К.: Либідь, 1996.

13. Рекомендовані джерела інформації:

- Визначник птахів BirdID. – Режим доступу : <https://www.birdid.no/bird/eBook.php>
- Категорія: Комахи України. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Комахи_України
- Категорія: Павуки України. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Павуки_України
- Категорія: Ракоподібні України. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Ракоподібні_України
- Список земноводних України. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_земноводних_України.
- Список неморських молюсків України. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_неморських_молюсків_України
- Список плазунів України. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_плазунів_України.
- Список птахів України. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_птахів_України.
- Список риб України. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_риб_України.
- Список ссавців України. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_ссавців_України.